

Neaudzināts? Nē - mācīšanās grūtības

Pedagogu vērtējumi, vērojot izmaiņas audzēkņos un skolā

Reizēm tieši pedagogi, nevis ģimene pirmā nopietni uztver bērna problēmas koncentrētās. Jau sākumklasēs var apjaust, kuram no bērniem mācībās skolā ir problēma ne jau audzināšanas trūkuma dēļ. Bērns nespēj izpildīt uzdotu, jo viņam ir grūtības koncentrēties. Tas ir pamats, lai pedagogi ieteiktu vecākiem bērnu aizvest pie speciālista, kurš tad arī noteiks mācīšanās traucējumu izcelsmi.

MAIRITA KAŅEPE

FOTO: MARTA MARTINSONE-KAŠA

Ineta Lāce- Sējāne, Cēsu Pilsētas vidusskolas pedagoģe: -Mēs, skolotāji, varam ieteikt, ne norādīt, ka bērna veselību vēlams pārbaudīt. Ja skola veiksmīgi komunicē un pieaugušie reaģē adekvāti, tā arī notiek.

Elita Bernāte, Cēsu 2. pamatskolas speciālās klases skolotāja: -Bieži vecāki atliek bērna vizīti pie speciālista, jo baidās uzzināt diagnozi, ko uzstādīs ārsts, apliecinās, ka bērns ir atšķirīgs. Ģimene nezina, kā to uzņemt pašiem, kā to uzņems citi.

Anna Būre, Cēsu 1. pamatskolas direktore: - Likums aizsargā ģimeni, diagnoze netiek publiski pausta. Vecāki tieši skolotājiem mēdz prasīt padomu, ko darīt savā īpašā bērna labā. Tie ir skolas atbalsta pasākumi, pašlaik apmēram 50 bērni no pedagogiem tādus saņem, lai sekotu līdzī mātībām, iekļautos skolas dzīvē. Skola atbalsta arī vecākus, jo ģimenei nav viegli, kad jāpieņem sapratne, ka bērns ir atšķirīgs. Vecāki ieklausās padomos, aizved bērnu uz smilšu terapiju, pie citiem speciālistiem, bet gaidītā rezultāta tūlīt nav.

Ja ir mācīšanās traucējumi, pedagogi atļauj bērnam pie pārbaudes darba pastrādāt ilgāk, jo stundas laikā var nepaspēt. Ar disleksiju vai citu traucējumu bērni ne vienmēr precīzi uztver uzdevumā dotās norādes. Arī tad skolotājs palīdz. Bērniem ar mācīšanās

traucējumiem skolotājs var palīdzēt ne tikai stundā, arī valsts pārbaudes darba laikā.

Ineta Sējāne - Lāce: - Vēlams, lai ar skolēnu eksāmenā būtu palīgs, bet tādu apmācītu cilvēku mums vēl nav. Tā vietā skola aicina sociālo pedagogu. Pirms skolēns ar mācīšanās grūtībām nonācis līdz valsts pārbaudes darbiem, aicinām vecākus aizvest bērnu pie psihologa, jo speciālists var veikt kognitīvo testu un dot ziņu skolai, kas mācīšanās jāievēro: jādod papildu laiks darba veikšanai vai papildu mācību līdzekļi, arī eksāmenos. To ievērojam. Ja atzinuma par veselības stāvokli nav, pedagogi var gan nojaust, kādi atbalsta pasākumi skolēnam nepieciešami, bet noteikumi neatļauj pedagogiem pašiem pieņemt lēmumu, piemēram, eksāmena procedūrā veikt atkāpi.

Anna Būre: - Bērniem ar mācīšanās traucējumiem mēdz būt arī uzvedības traucējumi. Mazais 1. klasē aizvien nevar iekļauties. Tas pārējiem bērniem stundās sāk traucēt. Skolotājs nevarēs īstenot stundā iecerēto, ja pārējie pedagogi neatbalstīs. Tāpēc ir bijušas reizes, kad bērns ar mācīšanās traucējumiem turpina darbināt veikt vienatnē, piemēram, līdzās man skolas direktora kabinetā. Mūsu divatnē pagaist uzvedības traucējumu cēlonis, bērns sāk koncentrēties. Sociālā pedagoga uzdevums pēc tam ir runāties ar vecākiem, ieteikt bērnu aizvest uz konsultāciju, kādu terapiju apmeklēt. To darām, ja skaidri pamanāmi mācīšanās traucējumi, un tik tālu skolotāju padomu vecāki arī pieņem.

Elita Bernāte: - Ja mācīšanās traucējumus neizdodas novērst terapijās, skola iesaka bērnu aizvest uz pedagogiski medicīnisko komisiju. Speciālisti novērtē traucējumu raksturu un nosauc kodu mācību programmai, pēc kādas ar bērnu skolā jāstrādā.

Ineta Lāce - Sējāne: - Ja mācīšanās traucējumu dēļ skolēns ir palaidis garām daļu no mācību programmas, tad nākamais skolotājs to pamanīs un būs spiests savu darbu ar skolēniem klasē veikt diferencēti. Tas nav viegli, ja klasē ir 20 un vairāk audzēkņi. Gadi rit, pienāk centralizētē eksāmeni, kuros visiem skolēniem izvirzīti vienādi uzdevumi. Nevar teikt, ka atbildību par eksāmenu

rezultātiem jāuzņemas tikai 9. klases skolotājiem, arī citiem, kuri mācīja 5. un 6. klasē un tajā posmā svarīgo par bērna mācīšanās grūtībām palaiduši garām.

Anna Būre: -Nespējot koncentrēties, bērns klasē, skolā kļūst agresīvs. Citu bērnu vecāki reizēm mums pieprasa traucējošo izņemt no klases. Tad nu vecāku sapulcē stāstu, ka visi bērni skolai ir vienādi labi. Kā bērniem, tā pieaugušajiem jāmacās pieņemt, ka sabiedrībā ir dažādi cilvēki. Skola, protams, strādā gan ar konfliktējošo bērnu, gan viņa vecākiem. Ja ģimene apzinās bērna patiesās vajadzības, tā nonāk līdz lēmumiem. Tajā skaitā radikāls pagrieziena - izvēlēties skolu, kur klases mazāk skolēnu. Bērns spēj iejusties, un pieaugušie vairs neuzskata, ka bērns ir neaudzināts.

Ineta Lāce - Sējāne: - Situācijas, kuras bērni pieredz klasē, arī dzīvē būs ne reizi vien, bet vēl grūtākas. Tāpēc mācām sadzīvot klasē. Lai gan vecākiem savējais bērns šķiet pārāk mazs nopietnām sarunām, jāņem vērā, ka arī viņš domā. Ir vērts ar bērnu analizēt klases situāciju. To dara arī pedagogi, ja bērnam ir mācīšanās traucējumi, agresivitāte. Pieaugušie un bērni var nonākt pie kopīga risinājuma, nekādā ziņā nenorādot uz atšķirīgo bērnu, *neiepotējot* viņam, ka pats ir tas ļaunais, citāds. Ja cilvēks aptvers, ka grūtā bērna lomu citi uzsver, var gadīties, ka šāda loma viņam iepatiksies.

Elita Bernāte: - Cēsu 2. pamatskolā notiek jau tas, ko valsts paredzējusi nākotnē - atteikties no internātskolām. Taču tas dos gaidīto rezultātu, ja mācībām un skolas dzīvei radīs ideālu variantu, kāds ir mūsu skolā. Bērniem ar smagiem attīstības traucējumiem izveidota atsevišķa klase, bet skolas dzīvē ikviens no viņiem ir līdzās vienaudžiem. Nedomāju, ka bērnus ar būtiskiem mācīšanās traucējumiem vajadzētu iekļaut vispārīgajās klasēs. Ja valsts cer ietaupīt līdzekļus, ko tagad tērē internātskolām, tad šādā veidā būs noziegums gan pret vienienu, gan otriem bērniem. Asistents, kura pavadībā smago problēmu bērns atrastos vispārīgajās klasēs, nevarēs atrisināt situācijas mācību stundā, jo tās var rasties ļoti dažādās.

Pirms diviem gadiem mācību gada vidū uz Cēsu 2. pamatskolu vecāki atveda meiteni, kurai skolā Drustos pārsvarā likts sēdēt malīnā un zīmēt, jo viņa ir īpaša. Pedagogi ar bērnu pietiekami nenodarbojās, lai gan klasē skolēnu bija vēl mazāk nekā mums Cēsīs speciālajā klasē. Meitene pie mums ne tikai labi mācās, ir viena no labākajām skolniecēm klasē, bet arī dzied un dejo. Māmiņa nu ir ļoti apmierināta ar skolas izvēli.

Ineta Lāce - Sējāne: - Šobrīd ir tik daudz iespēju skolotājiem pamācīties, kā rīkoties, ja audzēkņu vidū ir skolēns ar attīstības un mācīšanās grūtībām. Var atrast pat tādus kursus, kuros iepazīt tieši tāda īpašā bērna vajadzības, kāds nonācis klasē. Paldies Daugavpils Universitātei - tā pedagogijas studijas man daudz deva. Darba gados atlika tikai izvēlēties dažus kursus, apgūt vajadzīgo specifiku. Ja kāds skolotājs būs motivēts

■ **Anna Būre**,

Cēsu 1. pamatskolas direktore: - Ar disleksiju vai citu traucējumu bērni ne vienmēr precīzi uztver uzdevumā dotās norādes. Arī tad skolotājs palīdz. Bērniem ar mācīšanās traucējumiem skolotājs var palīdzēt ne tikai stundā. Ja speciālists devis attiecīgu atzinumu par mācīšanās traucējumiem, skolotājam atļauts piepalīdzēt audzēkņim arī valsts pārbaudes darba laikā.

■ **Ineta Lāce- Sējāne**,

Cēsu Pilsētas vidusskolas pedagoģe: -Mēs, skolotāji, varam ieteikt, ne norādīt, ka bērna veselību vēlams pārbaudīt. Ja skola veiksmīgi komunicē un pieaugušie reaģē adekvāti, tā arī notiek. Šobrīd ir tik daudz iespēju arī skolotājiem pamācīties, kā rīkoties, ja audzēkņu vidū ir skolēns ar attīstības un mācīšanās grūtībām.

■ **Elita Bernāte**,

Cēsu 2. pamatskolas speciālās klases skolotāja: -Bieži vecāki atliek bērna vizīti pie speciālista, kad novēroti mācīšanās traucējumi, jo pieaugušie baidās uzzināt diagnozi, ko bērnam uzstādīs ārsts, apliecinot, ka bērns ir atšķirīgs. Ģimene nezina, kā lai to uzņem viņi paši un kā to uzņems citi.

šādi mācīties, tad skolas vadība neiebildīs.

Elita Bernāte: - Latvijā ir ap 12 tūkstošiem skolēnu ar īpašām vajadzībām. Vairs tikai kāda puse mācās speciālās skolās. Jau 4500 skolēnu ar mācīšanās traucējumiem ir integrēti vispārējās skolās. Integrācijas ziņā noticis liels progress. Ja šajā ziņā bijām pirmā progresīvā skola, Cēsu pamatskolā atverot speciālo klasi, lai visi bērni ikdienā var būt kopīgā skolā, tad tagad Latvijas skolās jau ir apmēram 37 šādas klases. Arī Mores pamatskolā bērniem ar smagiem attīstības traucējumiem ir klase. Cēsu 2. pamatskolā skolēni, kuriem nav traucējumu mācībās, pieraduši, ka sabiedrībā cilvēki mēdz būt dažādi. Sociālo zinību skolotāja teic, ka par integrēšanās tēmu viņai nav pat jārunā. Bērni pieņēmuši, ka citāds arī ir vērtība.

Ineta Lāce - Sējāne: - Cēsu Pilsētas vidusskolā arī vairs nesam skola ar frontālo pieeju. Bijuši audzēkņi, kuru iekļaušanās skolā un sabiedrībā ir pedagogu paveikts sociāls darbs. Taču klasē, kur ir bērns ar uzvedības un mācī-

šanās traucējumiem, skolotājam, tēlaini izsakoties, vajadzīgas vēl divas rokas, vēl divas acis. Tad skolotājiem nevajadzētu novērsties, vadot mācību procesu, otrs pedagogs veiktu individuālo darbu.

Anna Būre: - Kamēr klasē līdzās skolotājam nebūs asistenta, kas individuāli palīdzēs citādam bērnam, kas rada problēmas klasē, vecāki protestēs. Skolotājs viens pats, varonīgi strādājot ar klasi, kurā ir bērns ar mācīšanās vai uzvedības traucējumiem, jāapzelta. Tomēr bieži vien mums no administrācijas jāiet stundā un bērnam ar mācīšanās grūtībām jā-sēž blakus, jāpalīdz virzīt. Tad stundas uzdevumi tiek veikti. Pieaugušie skolā ir kā komanda. Tiklīdz ir komandas darbs, tā rodas risinājumi. Skolotāji arī meklē individuālo pieeju, jau kļuvuši meistari, mācījušies no kļūdām.

Ineta Lāce - Sējāne: -Tas, ko skolas jau dara, bērnus ar mācīšanās grūtībām neatgrūžot, bet izprotot un integrējot, ir īsts ieguldījums nākotnē. Tas atmaksāsies pēc kādiem gadiem divdesmit. □

Autisms nav slimība, bet neirālās attīstības traucējumu veids. Vairākumam cilvēku ar autismu intelekts ir normas robežās. Garīgās attīstības traucējumi ir tikai ap 40 procentiem. Cilvēkiem ar autisko spektru ļoti raksturīgi veidot neelastīgus, vienveidīgus uzvedības tipus.

Disleksija ir neirobioloģiskas izcelsmes specifisks mācīšanās traucējums. To raksturo grūtības precīzi un tekoši izlasīt vārdus un vājas pareizrakstības prasmes. Šīs grūtības parasti nosaka deficīts fonoloģiskajās prasmēs. Lasīšanas grūtības bieži ir negaidītas, salīdzinot ar citām cilvēka kognitīvajām spējām un labu, vecumam atbilstošu apmācību. Disleksijas sekas - grūtības saprast lasīto un mazāka lasīšanas pieredze, kas ietekmē vārdu krājuma attīstību un vispārējās zināšanas.

Jaunas iespējas, kā atbalstīt ģimenes, kurās aug bērns ar īpašām vajadzībām, nodrošina Cēsu internātpamatskolas - attīstības centra radītās iespējas, kas pieejamas ne tikai skolas un pirmsskolas grupu audzēkņiem, bet ikvienai ģimenei.

MAIRITA KAŅEPE

Tagad, kad pēc vecāku pieprasījuma vispārīgā izglītībā skolā klasēs uzņem bērns ar mācīšanās grūtībām vai uzvedības traucējumiem, pedagogi iesaka ģimenēm veikt papildu pasākumus. Viens no jaunumiem Cēsīs, kas izveidots internātpamatskolā - attīstības centrā, ir sensorā istaba. Tajā nodarbības maņu attīstīšanā vada speciāliste Arnita Mote. Sensorā istaba ir aprīkota ar iekārtām, kas speciāli izgatavotas dzirdes, taustes, redzes vai līdzsvara maņu attīstībai.

Sensorai istabai ir divi efekti. Tajā uzturoties un mierīgā atmosfērā atslābinoties, hiperaktīvs bērns nomierinās. Otrs efekts, ka intraverts bērns, kurš nesarunājas, neskatās acīs, sensorajā istabā pavadot laiku, iedrošinās paust emocijas - sāk komunicēt ar pedagogu vai vienaudžiem, sāk smaidīt.

"Dzirdē, audiomaņa, vibrācija, līdzsvara maņa - katru no tām attīstot, bērns apzinās savu ķermeni un reizē apzinās savu prātu. Pagaidām trūkst tikai sensoru, kas attīsta garšas un smaržas maņas," skaidro A. Mote.

Sensorās istabas izveide ir nākamais solis internātpamatskolas - attīstības centra pakalpojumu veidošanā, tos arvien papildinot. Vispirms mācību iestāde piedāvāja Montessori pedagogijas nodar-

Aizraujoša attīstības procesā - sensorā istaba

■ VANNA, KURĀ JĀSMAIDA. Ārstnieciskās vingrošanas skolotāja Arnita Mote sensorās istabas atklāšanā demonstrē vienu no speciālajām iekārtām, piepildītu ar vieglām bumbām, kas atgādina putas, bet šajā gadījumā sniedz relaksāciju, attīsta taustes un redzes maņas, vannā mainās gaismas, un tā viegli vibrē, radot nomierinošu efektu.

Foto: MARTA MARTINSONE - KAŠA

bības bērniem tām īpaši sagatavotā vidē. Uzdevumi bērnam sagādā ne tikai prieku darbībā, bet arī rada iespēju, it kā spēlējoties vien, veidot loģiskus spriedumus un se-

cinājumus.

Tagad sensorā istaba ir liels finansālais ieguldījums skolā. Tās izveidē piedalījies Rietumu bankas Labdarības fonds. Speciālās

iekārtas atlasītas un nogādātas Cēsīs, lai skolas audzēkņi un vecāku uz sensoro istabu atvestie bērni justos nonākuši sev labvēlīgā vidē. Šī vide mazina cilvēk-

iekšēji gruzdošās bailes, pazemina trauksmi, nepamatoti lielu aktivitāti. Sensorā istaba iedarbojas nomierinoši, lai kļiedētu nogurumu un novērstu miega traucējumus.

Bērniem, kuriem pietrūkst uzmanības, lai sekotu līdzi, piemēram, mācību stundas darbam, sensorajā istabā var uzlabot uzmanības koncentrāciju. Pedagoģe Arnita Mote darbā ar sensorās istabas apmeklētājiem novērojusi, kā pašas internātpamatskolas audzēkņi uztver jaunumu skolā. Vecākās klases skolēni, izzinājuši sensoro istabu, novērtējuši to kā ļoti relaksējošu vidi, attālinātu no ierastā skolas ritma, plāno, ka to apmeklēs, gatavojoties un gaidot izlaiduma eksāmenus. Stresa noņemšana ir viena no iespējām, kā samazināt spriedzi no eksāmenu tuvošanās un mācīšanās drudža.

Idejas par sensorās istabas nepieciešamību aktīvas rosinātājas bija internātpamatskolas - attīstības centra metodiķes Sarmīte Verpele un Sarmīte Gaiķe. Viņas ir arī apkopējušas zināšanas un radījušas iespējas pulcināt ne tikai Cēsu bērnu vecākus, bet arī citu Vidzemes skolu audzēkņu vecākus semināru ciklā "Attīstību atbalstoša komunikācija". Tos uzticēts vadīt psihologam, kurš iedrošina vecākus, ka viņi arī pašus spēkiem var veicināt to, lai bērns apgūtu arvien jaunas prasmes, mācīšanās un uzvedības traucējumi bērnam mazinātos. □

Bērniņš ir īpašs. Mamma stāsts

Tatjana Mastiņa rudenī pirms diviem gadiem pārsteidza Cēsu 2. pamatskolas pedagogus. Novembra vidū viņa ar meitiņu ienākusi skolā, lai uzmeklētu tās direktoru un vaicātu par iespēju viņas jaunākajam, īpašajam bērnam mācīties šīs skolas speciālajā klasē.

MAIRITA KAŅEPE

"Pieci no maniem bērniem jau bija mācījušies lauku skolā, pagastā, kurā dzīvojām, vēlējos, lai arī jaunākais - īpašais bērns - mācītos turpat, būtu mums, vecākiem, līdzās, jo internātskolā Cēsīs meitiņa nevarēja iejusties. Viņai ikdienā mamma bija ļoti nepieciešama. Nepietika, ka pie bērna trīs reizes nedēļā braucu.

Mazajai Daivai ir ideāla atmiņa - var nodziedāt dzirdētu dziesmu, precīzi atstāstīt to, kas lasīts priekšā. Lai varētu spēlēt klavie-

res, tās mums iedeva tante. Daivai ļoti patīk mācīties, jo viņa ātri iegaumē, bet Daivai pietrūkst redzes atmiņas. Viņa nevar iet viena, jūtas apkārtējā vidē nedroša, izveidojušās aizturētas kustības. Taču rokas, kājas ir, galva strādā, bet kādu dienu meitiņa atnāk no skolas un jautā: "Kas ir invalīds?" Nesaprot, kāpēc bērni viņu tā nosaukuši. Tas man ļoti sāpēja. Bērni nerunātu to, ko nav dzirdējuši no pieaugušajiem.

Daivai ļoti patīk dziedāt, gribējās to arī mācīties, bet skolā dziedātāju pulkā viņu neņēma. Lāčplēša dienas sarīkojumā bērniem bija jāiemācās dziesma, mājās to cītīgi apguvām. Taču skolotāja aicināja dziedāt visus no klases, tikai Daivu ne. Tas man bija pēdējais piliens, nolēmu ar bērnu pārcelties uz Cēsīm."

Tālāk Tatjana Mastiņa stāsta par neticamām sakrītībām, kas īsā brīdī pavērušas visas iespējas - noīrēt pilsētā dzīvokli, nejauši izkāpt no autobusa tieši pieturā pie 2. pamatskolas un saņemt pretimnākšanu no skolas vadības, kaut mācību gads jau sācies. Tagad,

pēc diviem gadiem, Tatjana ar prieku stāsta, ka meitai skolā patīkot viss - mācības, skolotāji, vide un skolēni, kas ir draugos ar viņu -, neviens pāri nav darījis. Daiva grib līdzināties saviem skolotājiem. Meita mammai sacījusi: "Izaugšu, iešu strādāt par skolotāja asistentu. Man skolā palīdz mācīties, es arī palīdzēšu." Tatjana Mastiņa vērtē, ka tas ir pamatots nodoms. Kādu dienu meita no skolas atnesusi diplomu - pateicību par mammītes lomu. Daiva uzņēmusies bērnu nometnes laikā spēlēt ar speciālās klases puisēnu, kuram nepiecie-

šams lielāks atbalsts.

Par to, kā Daiva Cēsu skolā atplaukusi, priecīgs arī tētis, kurš sākumā neticējis tādai iespējai pilsētā. Vīrietim, kurš allaž dzīvojis laukos, licies, ka pilsētā viņam un bērniem būs grūti iejusties, jo lauciniekus tā nepieņems. Tagad Daivas tēvs ir gandarīts, ka sieva un jaunākie bērni var dzīvot pilsētā. "Sen tā vajadzēja!" vīrs tagad sakot. Abi redz, ka pilsētā cilvēkus nešķiro. "Vēl neesmu satikusi nevienu, kurš mūsu meitu vai mūs pašus uzņemtu ar aizdomām, kā tas bija laukos," saka Tatjana.

Meitenes māte var pastāstīt ko citu. Kāda vecāka sieviete pilsētā, gribot izrādīt ģimenei labvēlību, ieminējusies, ka meitene izaugs un droši vien kļūs par dziedātāju. Tatjana nesaprot, kā var būt tāda sakrītība, jo sieviete nevarējusi zināt, cik ļoti Daivai patīk dziedāt.

"Cēsu skolā mūsu meita jau bijusi uz skatuves un dziedājusi," par notikušo priecājas māte. "Viņa gribēja arī spēlēt basketbolu, bet tad meitu uzaicināja uz īpašu bēr-

DAIVA MASTIŅA:

- Izaugšu, iešu strādāt par skolotāja asistentu. Man skolā palīdz mācīties, es arī palīdzēšu.

niem domātu bumbiņas spēli bočīo." Tad nu pēc komandas spēlēm Rīgā Cēsu bērni atgriezās kā Latvijas čempioni. Tatjana Mastiņa, vadājo meitu uz treniņiem, kas notiek pirmsskolas izglītības iestādes zālē Briču ielā, redz, kā sporta pedagoģe spēles laikā iemāca bērniem koncentrēties, domāt līdzi darbībā, iemāca skriet un koordinēt kustības.

"Māsai skolā ir tik daudz draugu - tā priecājas mūsu vecākie bērni, kas dzīvo Rīgā. Dēls gājis skolā pa gaiteni un dzirdējis, kā meitenes gaiteni sauc: "Čau, Daiva!", stāsta Tatjana Mastiņa. Ja kādreiz skolas sarīkojumos mamma mazo Daivu turējusi klēpī, jo viņai bijusi nepieciešamība pēc atbalsta, tad tagad 2. pamatskolas zālē meitene visu sarīkojuma laiku daudzo bērnu vidū sēž droši un pēc mamma atbalsta cilvēku un notikumu vidū neilgojas. Mamma Tatjana sapņo: "Patiešām! Kāpēc lai meita nekļūtu par dziedātāju?" Dotības ir, gan jau dzīvē radīsies arī iespējas. □